

VISUOMENĖS PASIRENGIMO CIVILINEI SAUGAI TYRIMAS

Rolandas Nagrockas

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT– 44211 Kaunas
Telefonas (8~37) 30 36 69
Elektroninis paštas r.nagrockas@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: Civilinė sauga, ekstremalūs įvykiai, gyventojų mokymas.

Keywords: civil security, extremal events, preparation of inhabitants

S A N T R A U K A

Lietuvoje yra daug pavojingų strateginių objektų, kuriuose gali susidaryti ekstremali situacija ar įvykti ekstremalus įvykis (Ignalinos atominė elektrinė, Jonavos „Achema“, „Mažeikių nafta“ ir kt.). Yra nemažai ir kitokių objektų (pvz. sandėliai su užsilikusiais, pasenusiais pesticidais), kuriuose, įvykus avarijai, kiltų grėsmė tūkstančiams žmonių, būtų padaryta didžiulė žala šalies ūkiui ir gamtai. Pavojingos ir geležinkelio transporto avarijos, gaisrai miškuose ir durpynuose. Įvykus nelaimėi, kiekviena uždelsta valanda labai padidina galimų aukų skaičių bei materialinius nuostolius. Todėl būtina turėti nepriekaištingai ir greitai veikiančią skubaus informavimo ir perspėjimo sistemą, kuri galėtų aprėpti kuo daugiau respublikos gyventojų. Tačiau neužtenka vien tik perspėti gyventojus apie nelaimę. Reikia kad kiekvienas žmogus žinotų kaip elgtis, kad apsaugotų save, jei šalia nėra profesionalios pagalbos.

IVADAS

Prieš 55 metus Baltijos jūroje nuskandinta beveik 40 tūkstančių tonų cheminių ginklų, atitekusių Antrojo pasaulinio karo nugalėtojams. Tai aviacinės bombos, sviediniai su ipritu, liuizitu, tabūnu, fosgenu. Per pusę amžiaus konteineriai su mirtiniais ginklais baigia surūdyti ir jau artimiausiais metais galima laukti masinio mirtinų nuodų išsiveržimo. Visai realu sulaukti dienos, kai Baltija bus mirusi jūra, užgrius masiniai žmonių apsinuodijimai, susirgimai. Nemaža dalis cheminių ginklų paskandinta netoli Lietuvos.

Didžiulis pavojus gresia ir kitoms Baltijos jūros regiono šalims. Iki šiol ši baisi problema daugelio šalių buvo nutylima. Švedijos ekspertai perspėja, jog padėtis blogėja. Netrukus Baltijos dugnu bus pradėtas tiesti Šiaurės – Baltijos dujotiekis, sujungsiąs Rusiją su Vokietija. Inžinieriniai darbai gali išjudinti daugelį sprogmenų, jeigu jų nepavyks laiku aptikti ir

sunaikinti. Susidūrus minai su laivais, o dar blogiau naftos tanklaiviu, įvyktų didžiulė ekologinė katastrofa Baltijoje, kuri sukeltų ekstremalią situaciją visoms Baltijos šalims.

Tobulinant Lietuvos Respublikos viešojo saugumo institucijų veiklą ir krizių valdymo sistemą, sujungtos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo bei Civilinės saugos departamentų funkcijos. Tai leis sudaryti teises ir organizacines sąlygas išvengti sprendimų priėmimo dubliavimo, supaprastinti krizių situacijų prognozavimą, ekstremalių ir krizinių situacijų valdymą.

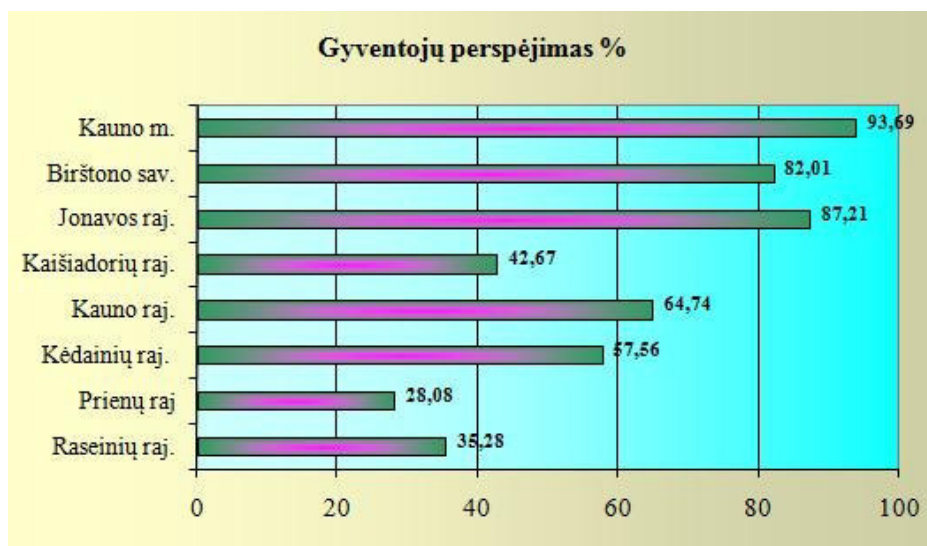
Civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos tikslai:

- užtikrinti optimalų valstybės išteklių panaudojimą gyventojų saugumui užtikrinti, šalies ūkio gyvybingumui palaikyti, ekstremalių situacijų židiniams lokalizuoti, bei jų padariniams šalinti;

- ruošti visuomenę praktiniams veiksams ekstremalių situacijų atvejais, skatinti visuomenės iniciatyvą šiose srityse ir stiprinti pasitikėjimą civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos veikla.

Kitaip tariant, įvykus ekstremaliai situacijai ar susiklosčius ekstremaliai situacijai, likviduojant padarinius, gelbstint žmones ir turtą, labai svarbu ne tik specialiųjų tarnybų darbas, jų suderinti veiksmai, tarpusavio sąveika, bet ir pačių gyventojų teisingi veiksmai.

Įvykus nelaimei, kiekviena uždelsta valanda labai padidina galimų aukų skaičių bei materialinius nuostolius. Todėl būtina turėti nepriekaištingai ir greitai veikiančią skubaus informavimo ir perspėjimo sistemą, kuri galėtų aprėpti kuo daugiau respublikos gyventojų (1 pav.).

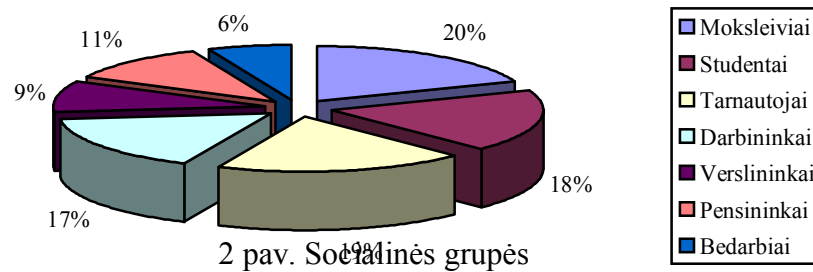

1 pav. Kauno apskrities informavimo ir perspėjimo sistema

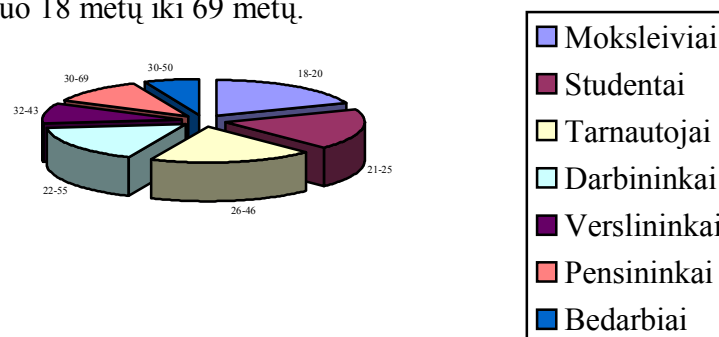
Kol kas ši sistema veikia ne visoje Lietuvos teritorijoje. Per radiją, televiziją galima perduoti įvairius pranešimus apie susidariusias ekstremalias situacijas, pateikti gyventojams nurodymus, kaip elgtis. Tačiau neužtenka vien tik perspėti apie nelaimę, reikia, kad kiekvienas žmogus, specialiųjų tarnybų pajėgų pareigūnas žinotų ką ir kaip reikia daryti gelbstint žmones ir save.

TYRIMŲ REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Naudojant anketavimo metodą apklausti 187 gyventojai, priklausantys skirtingoms socialinėms grupėms: 36 moksleiviai, 34 studentai, 36 tarnautojai, 31 darbininkas, 17 verslininkų, 21 pensininkas, 12 bedarbių (2 pav.).

Apklausoje dalyvavo skirtingo amžiaus respondentai (3 pav.). Kaip matome šiame paveikslėlyje, jų amžius - nuo 18 metų iki 69 metų.

3 pav. Respondentų amžius

Civilinės saugos pagrindų mokymas organizuojamas bendrojo lavinimo, profesinėse mokyklose ir aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose-kolegijose pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtas civilinės saugos mokymo programas, patvirtintas Švietimo ir mokslo ministerijos.

Ūkio subjektuose ir įstaigose civilinės saugos pagrindų mokoma remiantis tipinėmis Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtomis ir patvirtintomis civilinės saugos mokymo programomis. Ūkio subjektų, įstaigų vadovai nustato darbuotojų mokymo ir praktinių įgūdžių patikrinimo tvarką.

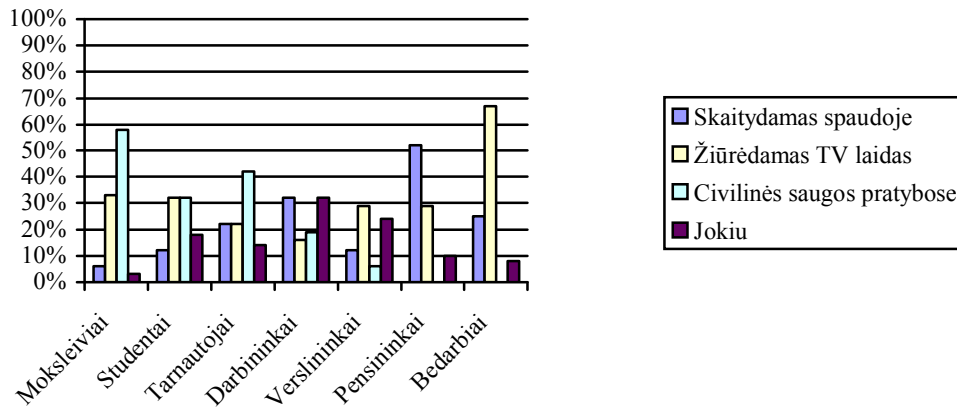
Nedirbantys gyventojai civilinės saugos pagrindų mokosi savarankiškai pagal savivaldybių civilinės saugos pareigūnų parengtas atmintines, o jų praktiniai įgūdžiai tikrinami savivaldybės civilinės saugos pratybų metu.

Ūkio subjektų ekstremalių situacijų valdymo centrų, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų, savivaldybių priešgaisrinių tarnybų pareigūnai, taip pat bendrosios ir specialiosios paskirties formuočių vadai bei jų nariai, etatiniai civilinės saugos darbuotojai mokomi pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtas civilinės saugos mokymo programas.

Civilinės saugos etatiniai darbuotojai, visų lygių ekstremalių situacijų valdymo centrų pareigūnai, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų, savivaldybių priešgaisrinių tarnybų ir jų padalinių vadovai, bendrosios ir specialiosios paskirties formuočių vadai, visų ūkio subjektų vadovai ir jų pavaduotojai turi baigti Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento nustatytos civilinės saugos mokymo programos kursą. Šie darbuotojai mokomi ir jų kvalifikacija civilinės saugos srityje keliama Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento nustatyta tvarka.

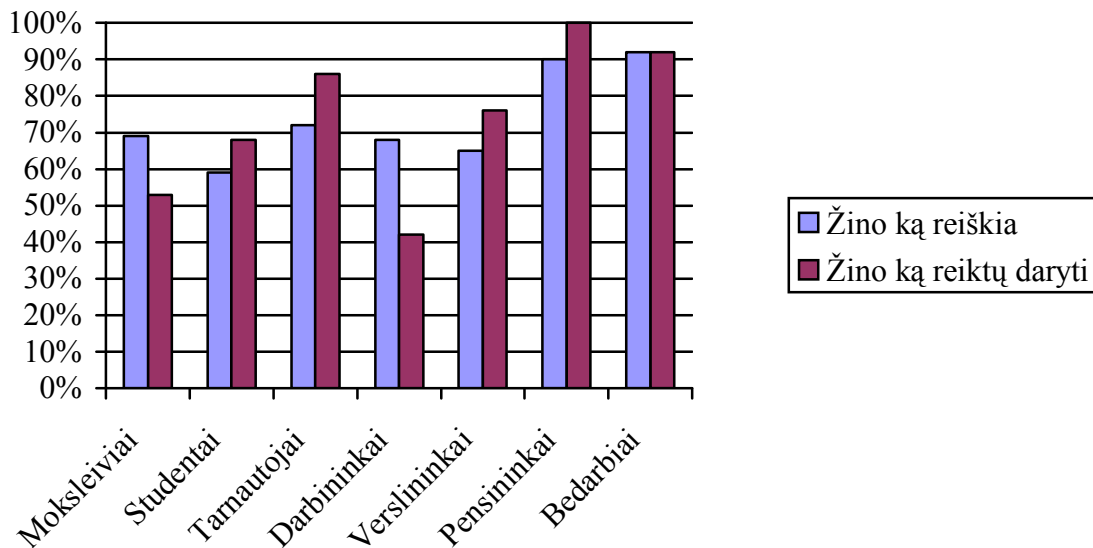
Įgyvendinant šį uždavinį, ypatingai svarbus informacinių priemonių vaidmuo. Informaciją apie civilinę saugą 33% moksleivių, 32% studentų, 22% tarnautojai, 16% darbininkų, 29% verslininkų, 29% pensininkų ir net 67% bedarbių gauna žiūrėdami TV laidas, o 6% moksleivių, 12% studentų, 22% tarnautojų, 32% darbininkų, 12% verslininkų, 25% bedarbių ir net 52% pensininkų - skaitydami spaudą.

Nors ūkio subjektų, įmonių ir įstaigų vadovai yra atsakingi už savo bendruomenės civilinės saugos pagrindų mokymą ir praktinių įgūdžių formavimą, bet 58% moksleivių ir tik 32% studentų teigė, jog buvo mokomi savo mokymo įstaigose, o 42% tarnautojų, 19% darbininkų ir tik 6% verslininkų -, jog buvo mokomi savo darbovietėse. Su pensininkais ir bedarbiais jokios pratybos nevykdomos kaip ir numatyta Civilinės saugos įstatyme (4 pav.)

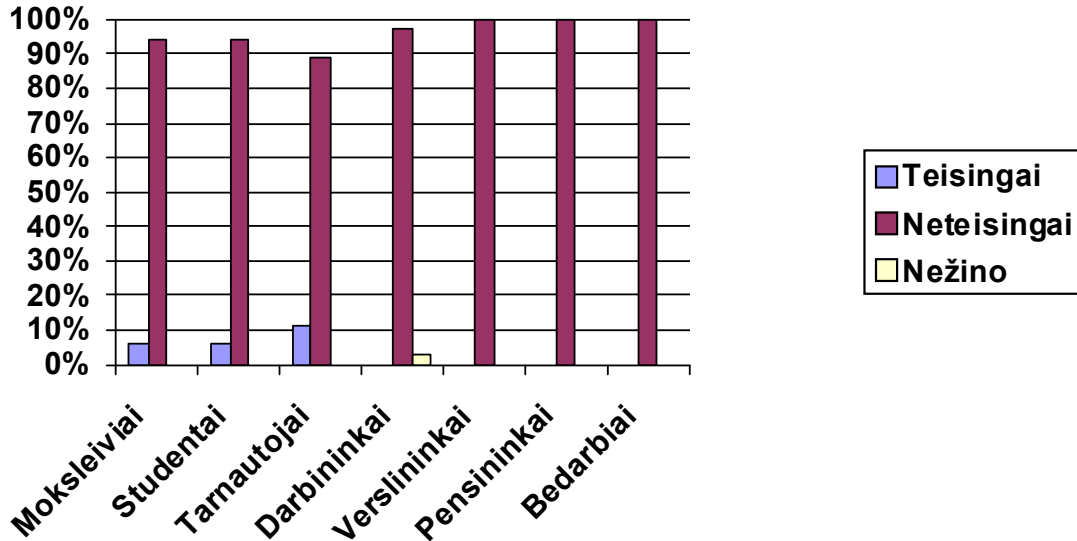
4 pav. Civilinės saugos žinių įgijimo būdai

Į klausimus, ar žino ką reiškia elektros sirenos gausmas, teisingai atsakė 73,5% respondentų, ir, ką reiktų daryti išgirdus jį, teisingai atsakė 73,8% respondentų. Įdomu, jog visi pensininkai žinotų, ką darytų išgirdus elektros sirenos gausmą (5 pav.). Tai, kad dauguma respondentų atsakė teisingai, paaiškinama tuo, kad elektros sirenos gausmą jie girdi gan dažnai, nes jos profilaktiškai tikrinamos vieną kartą per ketvirtį jas įjungus.

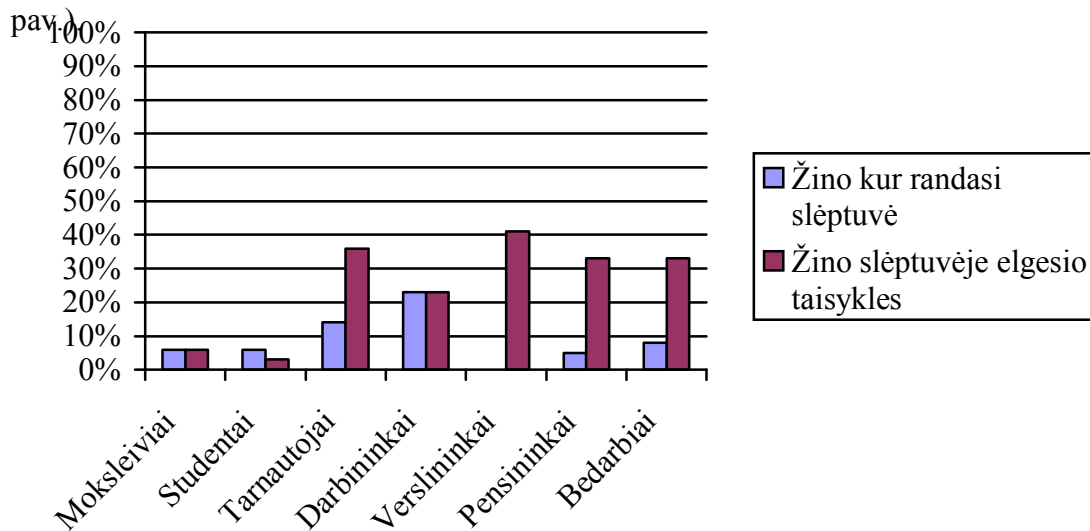
5 pav. Veiksmai po perspėjamojo garsinio signalo

Lietuva yra branduolinė valstybė, nes turi Ignalinos atominę elektrinę. Į klausimą, ką reiktų pirmomis dienomis daryti įvykus avarijai, virš 90% moksleivių, studentų, tarnautojų ir darbininkų atsakė neteisingai. Visi verslininkai, pensininkai ir bedarbiai atsakė neteisingai (6 pav.).

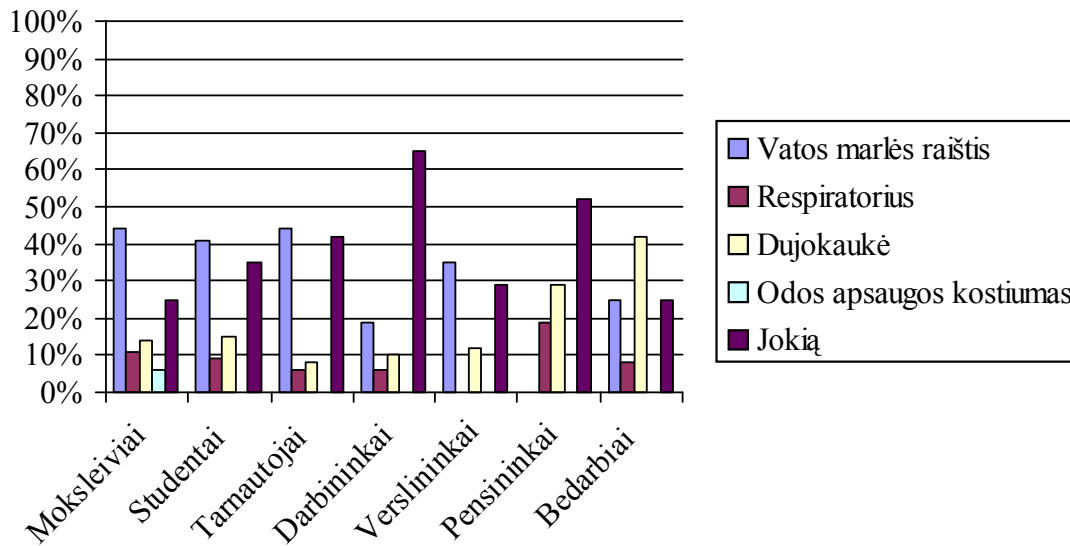
6 pav. Jodo profilaktikos taikymas

Nors Kauno mieste yra daugiau kaip 200 civilinės saugos slėptuvių, tik 9% gyventojų žino, kur yra artimiausia slėptuvė. Iš jų, 25% žinotų, kaip derėtų elgtis būnant slėptuvėje (7

7 pav. Inžinierinė gyventojų apsauga

Apklausa parodė, jog gyventojai mano, kad ekstremalių įvykių tikimybė yra nedidelė ir mažai skiria dėmesio apsisaugojimui nuo galimų pavojų. Tik 14% moksleivių, 15% studentų, 8% tarnautojų, 10% darbininkų, 12% verslininkų ir 29% bedarbių turi namuose dujokaukes. Tačiau net 52% pensininkų teigė, jog yra apsirūpinę šiomis apsaugos priemonėmis (8 pav.).

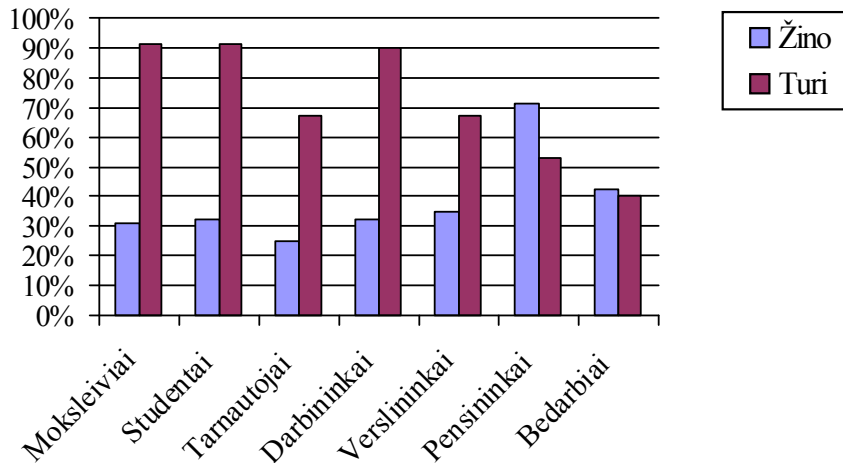
8 pav. Turimos namuose individualios apsaugos priemonės

Atsižvelgiant į ekstremalios situacijos mastą ir pavojų gyventojams, sprendimus dėl gyventojų evakavimo priima apskričių viršininkai, savivaldybių administracijų direktoriai, ūkio subjektų ir įstaigų vadovai, o atskirais atvejais sprendimą dėl skubaus žmonių iškeldinimo iš ekstremalaus įvykio židinio priima Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų, savivaldybės priešgaisrinės tarnybos ir policijos pareigūnai. Gyventojai evakuojami teritoriniu principu. Įvykus radiacinei avarijai Ignalinos atominėje elektrinėje, gyventojai evakuojami pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtą Lietuvos Respublikos gyventojų apsaugos radiacinės avarijos Ignalinos atominėje elektrinėje atveju planą.

Gyventojų evakavimą ir priėmimą organizuoja prie savivaldybių ekstremalių situacijų valdymo centrų sudarytos gyventojų evakavimo ir priėmimo komisijos, joms vadovauja savivaldybės administracijos direktoriaus paskirti vadovai.

Gyventojų evakavimo organizavimo tvarką nustato Vyriausybė.

Į klausimą, ar žino kokius būtiniausius daiktus reikia pasiimti evakuojantis neturint tam laiko, 31% moksleivių, 32% studentų, 25% tarnautojų, 32% darbininkų, 12% verslininkų, 42% bedarbių ir net 71% pensininkų atsakė teisingai. Į klausimą, ar šių daiktų turi namuose, teisingų atsakymų buvo žymiai daugiau - 40% bedarbių, 53% pensininkų, 67% verslininkų ir tarnautojų, ir net 90% darbininkų, moksleivių ir studentų (9 pav.).

9 pav. Evakavimosi būtiniausi daiktai

Apklausoje rezultatai analizė leidžia teigti, kad gyventojams trūksta informacijos apie galimus ekstremalius įvykius ir veiksmus tokių įvykių metu. Net 81% pensininkų ir 92% bedarbių tikisi ekstremalių įvykių metu būtiną informaciją sužinoti per televiziją ar perskaičius spaudą.

Moksleiviai, studentai, tarnautojai, darbininkai ir verslininkai tikisi būtiną informaciją sužinoti per televiziją ar perskaičius spaudą atitinkamai 39%, 44%, 44 %, 48%, 41% (4 pav.). Tačiau dažnai įvykus avarijos ar teroristų išpuoliams reikia skubiai imtis gelbėjimo ar apsisaugojimo veiksmų, o tam visuomenė nėra tinkamai pasiruošusi.

IŠVADOS

1. Civilinės saugos veikla yra reglamentuota Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais ir kitais Seimo priimtais teisės aktais, Respublikos Prezidento dekretais, Vyriausybės nutarimais, Ministro Pirmininko potvarkiais, Vidaus reikalų ministro įsakymais ir Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis;

2. Valstybės, apskrities ir savivaldybės institucijose bei ūkio subjektuose yra paskirti už civilinę saugą atsakingi darbuotojai, o jos plėtrai sudaryta pakankamai teisinių prielaidų, tačiau, šiai veiklos sričiai praktiškai neskiriama dėmesio, dėl ko, įvykus stambesnei ekstremaliai situacijai, pasekmės gali būti neprognozuojamos;

3. Visuomenės pasirengimą civilinei saugai lygį lemia tiek objektyvūs (individualių apsaugos priemonių, mokslinės-metodinės literatūros trūkumas, slėptuvių nebuvimas arba jos toli), tiek ir subjektyvūs faktoriai (pratybų, stažuočių, kompleksinių mokymų trūkumas) faktoriai;

4. Nustatyta, kad visuomenės pasirengimas veikti ekstremalioje situacijoje nepakankamas ir neefektyvus.

LITERATŪRA

1. LR civilinės saugos įstatymas. 1998 m. gruodžio 15 d. Nr. VIII - 971.
2. LR Vyriausybės 1992 m. liepos 30d. potvarkis Nr. 766P "[Dėl informacijos apie gaivalines nelaimes operatyvaus perdavimo](#)".
3. LR Vyriausybės 1992 m. liepos 17 d. potvarkis Nr. 727 p „Dėl civilinės saugos departamento naudojimosi radiju ir televizija“.
4. LR vyriausybės 1999 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 590 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinės saugos parengties lygių patvirtinimo“.
5. LR vyriausybės 2000 m. vasario 1 d. nutarimas Nr. 112 „Dėl gyventojų evakavimo organizavimo tvarkos patvirtinimo“.
6. Silke A. Terrorist atrocity and search for understanding // Studies in Conflict. – ISSN 1057 – 610X, Vol. 26, 2003
7. Petras Čyras, Romualdas Dubonis, Ritoldas Šukys. Civilinė sauga. Mokomoji knyga. Vilnius: Technika, 2003. 157 p.
8. A.Milašauskas. Civilinės saugos pagrindai. - V.: Meralas, 1996.

THE RESEARCH OF THE INHABITANTS' PREPARATION FOR EXTREMAL EVENTS

Rolandas Nagrockas

Mykolas Romeris University

SUMMARY

There are many dangerous strategic objects in Lithuania where extremal situation might arise or extremal event might occur (Ignalina Electric Power Station, "Achema" in Jonava, "Mazeikiu nafta" and others). There are also many other objects (for ex. Warehouses

with left old pesticides) where, in the case of an accident, threat for the thousands of people would arise, big damages for the country's economy and nature would be done. Railroad accidents, fires in forests and in peat-bogs are also dangerous. When the accident occurs, every delayed hour increases the possible number of victims and material damages. That's why it very important to have perfectly and quickly operating informing and warning system, which could cover as many population of the Republic as it, can. But it's not enough only to warn inhabitants about the accident. Every person must know what and how he has to act in order to protect himself in case there is no professional help near.